

Свету се не може доста наговорити, да је некада живео човек по имену Сократ, који је дошао у знатну опреку, против законитих власти и јавног мњења свог доба. У оној земљи која је онда имала толико великих људи, - кажу они, који њега и земљу најбоље познају- Сократ је био најврлији муж свог доба, а ми знамо да је он био човеођа и узор свим каснијим учитељима врлина, да је био извор узвишених мисли Платона и разумне аристотелеве науке о нужности, и маистри ди цолор цхе санно, двају главних извора етичке и сваке друге филозофије. Овог признатог учитеља свих знатних мудраца, њега, коме слава и после две хиљаде година, све више расте, који више вреди, него сва друга имена што су му отаџбину прославила- њега осудише земљаци на смрт, пошто законским путем убедише да је безбожан и неморалан. Безбожан зато, што је порицао државно признате богове: тужиоц увераваше шта више да Сократ не верује ни у какве богове. Да је неморалан зато што је својом науком и поуком “ отров омладине “. И његове судије нађоше, можемо рећи по свом знању и савести, да је он то скривио ради чега га туже; и осудише човека, који је по свој прилици међу својим савременицима имао највише заслуга за цео свет- да умре као зликовац. – Или вратимо се другом и још једином примеру судијског злочинства, које ће после оног сократовог, бити од утиска, вратимо се догађају који се десио пре осамнаест сто неколико година на Голготи. Човека, који је као што сведоче сведоци, учинио такав утисак моралне узвишености, да су га осамнаест столећа, као самог свемогућег поштовали, тог човека одведоше срамно на смрт- а као каквог? Као богохулитеља. Савременици, не само да не познаше у њему свога добротвора, већ сматраше противно од онога што је он био, и поступао с њим као са изметом безбожника, а сада тога ради важи, да су они били безбожници. Осећања која се буде у данашњим људима када помишљају на та недела, чине, да људи неправедно суде о људима у оно доба. Ти људи нису били, по свој прилици, зли људи- бар нису били гори него што су људи у опште, шта више, били су то људи, који су у пуној мери делили религиозна, морална и патриотска чувства свог доба и свог народа, сасвим она врста људи, који у свако, па и у наше време, по свој прилици живе цео свој век, недужни и поштовани. Свештенички главар, који раздера своју ризу, када се изговорише речи, које по мишљењу његових земљака, значише признање највише кривице, био је, по свој прилици, исто тако искрено озлојеђен и поругљив, као и већина поштених и смиренних људи, кад данас изричу своја побожна чувства: и они, који се данас њему чуде, већином би исто тако урадили, да су живели у оно доба и да су се родили као Јудеји. Пре него што би строго верни хришћани дошли у искушење, да држе светину, која је побила прво мученике камењем, за гору од себе, нека се сете да је и Св. Павао био међу оним гониоцима.

Да наведемо овде још један пример, који ће бити од највећег уплива кад је сразмерно оно, што је поука у заблуди, ономе, што је мудрост и врлина онога што потпада заблуди. Ако је од власника имао повода, да се држи за најбољег и најпросвећенијег међу својим савременицима, то га је имао цар Марко Аврелије. Као самовладару целог образованог света, живот му показује не само да је био праведан без мане, него што се од његових стојичких уверења мање било надати- да је био и најблажег мишљења. У оно мало прилика што му пребацују да је погрешно, има се то увек приписати томе, што је кроз прсте гледао. Његови списи, ремек етике старог света не разликују се много, готово нимало од најглавнијих христових начела. Овај муж, бољи хришћанин, не узимајући ову